

ENTREPRENÖRSKAP OCH FÖRETAGANDE INOM KULTURRÅDETS VERKSAMHETSOMRÅDE

INNEHÅLL

Förord	
1 Sammanfattning	7
2 Kulturpolitikens betydelse för entreprenörskap inom kulturområdet	8
3 Entreprenörskap och företagande inom kulturområdet	10
3.1 Entreprenörskap och företagande inom kulturområdet – olika definitioner	11
3.2 Sammanfattning	13
4 Entreprenörskap och företagande inom Kulturrådets verksamhetsområde	14
4.1 Kulturinstitutioner	15
4.2 Fria grupper, arrangörer, festivaler	16
4.3 Konsulentverksamhet	16
4.4 Kultur i arbetslivet	17
4.5 Bild- och formområdet	17
4.6 Alternativa driftsformer inom biblioteksområdet	19
4.7 Sysselsättningsåtgärder och kompetensutveckling	19
4.8 Branschstöd	20
4.9 EU-perspektiv	22
5 Exempel på hinder för utveckling av entreprenörskap inom kulturområdet	24
5.1 Kulturrådets bidrag	24
5.2 Förlustverksamhet som krav för bidrag	24
5.3 Lagar och regler	25
5.4 Konkurrensfrågor	25
5.5 Brist på ”bryggor”	25
5.6 Kunskapsbrist	25
6 Sammanfattande slutsatser och förslag till åtgärder	26
6.1 Utveckling av statistik inom området kreativa näringar	26
6.2 Entreprenörskap i kulturutbildningar	27
6.3 Branschguide för kulturföretagare	28
6.4 Produktutveckling och marknadsföring	28
6.5 Kompetensutveckling	29
6.6 Säkerställande av kulturperspektiv i strukturfondsarbetet	29
6.7 Handbok med information om europeiska och nordiska program	29
6.8 Utveckling och förnyelse	30
6.9 Kunskapsuppbyggnad	30
6.10 Mötesplatser för samverkan	31
6.11 Spridning av exempel och erfarenheter av kulturföretagande	31

FÖRORD

I regleringsbrevet för 2008 fick Kulturrådet i uppdrag att ”i samverkan med Verket för näringslivsutveckling (Nutek) inkomma med förslag till hur entreprenörskap och företagande kan utvecklas inom myndighetens verksamhetsområde. Vidare ska förslag lämnas om hur samverkan mellan näringsliv och relevanta aktörer inom respektive myndighets verksamhetsområde kan främjas på nationell och regional nivå. En redovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 15 maj 2008”.

Kulturrådets arbete har bedrivits i samverkan med de andra kultursektorsmyndigheterna Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet, som fått samma uppdrag inom sina respektive områden. Ett nära samarbete har även skett med Nutek. Kulturrådet och övriga berörda myndigheter har också vid några tillfällen träffat representanter för närings- och kulturdepartementen för att tillsammans diskutera uppdraget.

Kulturrådet och respektive kultursektorsmyndighet lämnar in var sin rapport. Den första delen av rapporten är en beskrivning av entreprenörskap inom kulturområdet i stort. Den andra delen är en redovisning av Kulturrådets nuvarande insatser inom området och de möjligheter som finns att inom Kulturrådets uppdrag stödja entreprenörskap. En avslutande del innehåller förslag till framtida åtgärder som har tagits fram i dialog med övriga berörda myndigheter.

I arbetet har också kontakter tagits med några andra myndigheter och organisationer som berörs av frågan om entreprenörskap inom kultursektorn, som Konstnärsnämnden och Sveriges Författarfond.

Kulturrådets redovisning gör inte anspråk på att vara fullständig utan bör ses som ett första steg i en fortsatt process för att utveckla entreprenörskap och företagande inom kulturområdet.

Den 15 maj 2008

Kennet Johansson

1 SAMMANFATTNING

Kulturrådet konstaterar att det saknas en gemensam definition av begreppet entreprenörskap och företagande inom kultursektorn. Kulturentreprenörer finns inom en rad samhällsområden. Kulturentreprenören kan vara en konstnär, som utvecklar sitt konstnärskap antingen som inspiratör i ideella eller offentliga miljöer eller som företagare i egen verksamhet eller inom andra företag. Kulturentreprenören kan också vara mellanhanden mellan konstnären och näringslivet, vilket möjliggör för konstnären att komma ut på en bredare marknad. Kulturentreprenörer är med andra ord inte nödvändigtvis alltid företagare och därmed syftar entreprenörskap inte alltid till vinstdrivande verksamhet.

I rapporten görs en översiktlig redovisning av entreprenörskap och företagande inom Kulturrådets verksamhetsområde. Många av de olika stödsystem som Kulturrådet hanterar utgör indirekt eller direkt stöd till entreprenörskap och företagande inom kulturområdet. Rapporten ger en översiktlig redovisning av de stöd som Kulturrådet disponerar.

I rapporten ges också några exempel på hinder för utveckling av entreprenörskap och företagande inom kulturområdet. Sådana hinder kan finnas i lagstiftningen t.ex. rörande patent, upphovsrätt, varumärken och design eller mönsterskydd. De kan också finnas när det gäller olika bidragsregler.

Tillsammans med Nutek, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslår Kulturrådet att ett gemensamt uppdrag ges till dessa myndigheter att främja samverkan mellan kultur och näringsliv. Uppdraget bör vara minst treårigt och omfatta minst 15 miljoner kronor per år. Det gemensamma uppdraget föreslås innehålla följande delar:

- utveckling av statistik inom området kreativa näringar,
- främjande av entreprenörskap och företagande vid universitets och högskolors kulturutbildningar,
- utveckling av en branschguide för kulturföretagare,
- stöd till produktutveckling och marknadsföring i små kulturföretag,
- kompetensutvecklingsinsatser för myndigheter och andra aktörer rörande kultur och näringsliv.

Kulturrådet framför också för egen del behov av medel för kulturlivets utveckling och förnyelse, samt för kunskapsupbyggnaden inom kulturområdet.

2 KULTURPOLITIKENS BETYDELSE FÖR ENTREPRENÖRSKAP INOM KULTUROMRÅDET

Grunden för den nationella kulturpolitiken utgörs av de kulturpolitiska mål som beslutades 1974 och som reviderades 1996. Kulturpolitiken ska bland annat värna yttrandefriheten, främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet, verka för att alla människor i hela landet får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser, samt till eget skapande. Stat, regioner/landsting och kommuner har ett gemensamt ansvar för att förverkliga de kulturpolitiska målen genom att på olika sätt stödja kulturlivets institutioner, organisationer, fria utövare och konstnärer.

Sammanlagt uppgick det offentliga stödet till kultur till drygt 20,1 miljarder kronor 2006, varav insatser för folkbildning utgjorde cirka 5 miljarder kronor. Antalet personer som tar del av kulturutbudet genom att gå på teater, konserter och bio, besöka museer och låna och läsa böcker och andra medier är omfattande. Att låna böcker på bibliotek är den vanligaste kulturaktiviteten med i genomsnitt åtta lån per invånare och år 2005. Biobesök, besök på museer och konsthallar uppgick till cirka två besök per invånare, medan teater-, dans- och musikarrangemang besöktes cirka en gång vartannat år.

Det rika kulturliv, som de offentliga insatserna bidrar till att skapa, är en förutsättning för att utveckla framgångsrika, näringsinriktade verksamheter inom kulturområdet. Det slås fast i olika skrifter, som bland annat tagits fram av KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling). I KK-stiftelsens rapport *FUNK En tillväxtmodell för upplevelseindustrin* (sid. 100) lyfts musikbranschen fram som ett exempel, men modellen kan även tillämpas på andra liknande områden.

Rapporten nämner tre huvudsakliga argument för att den så kallade upplevelseindustrin ska bli framgångsrik:

1. Bra kreatörer och producenter. Ju större bredd, desto fler stjärnor. Exempelvis innebär ett rikt svenskt musikliv större sannolikhet att få fram en framgångsrik svensk musikindustri. Alltså – bredd skapar spets.
2. God efterfrågan. Satsningen på ett rikt kulturliv leder till en fruktbar efterfrågan med medvetna konsumenter, eftersom kraven växer.
3. Större efterfrågan. Enligt teorin om ”förvärvad smak” ökar efterfrågan då kunskap om och vana vid en viss konsumtion ökar.

I de nationella kulturpolitiska målen ställs kultur och kommersiell verksamhet mot varandra (”att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar”). Men det finns en förändrad syn på kulturens roll, inte minst i regionerna, där man ser kulturen som en möjlighet att skapa tillväxt och att göra regionen attraktiv för boende och turister parallellt med att betona kulturens och konstens värde i utvecklingen av samhället. Kulturen lyfts ofta fram som en positiv faktor inom politikområden som utbildning,

hälsa och näringsliv. Också inom EU pågår ett arbete med att utveckla och stärka kulturen och de kreativa näringarna.

I Sverige är det framför allt på regional nivå som man har arbetat med frågor som rör entreprenörskap inom kulturområdet, medan det nationella intresset för denna fråga har varit betydligt svagare. Det har bland annat framkommit under arbetet i det så kallade KRUS-projektet (kulturen i regionala utvecklingsstrategier/-program), som är ett samarbete mellan Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Nutek, ITPS (Institutet för tillväxtpolitiska studier) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). I sina utvecklingsplaner lyfter regionerna fram de möjligheter som finns att utveckla regionernas kultur och kulturarv, men också kulturens roll när det gäller att skapa kreativa miljöer för innovation och företagande, liksom en god livsmiljö och attraktivitet för boende och besökare i regionen.

3 ENTREPRENÖRSKAP OCH FÖRETAGANDE INOM KULTUROMRÅDET

Utifrån ett tillväxtperspektiv ses kulturen ofta som ett verktyg för innovation och nyföretagande, medan man inom kultursektorn föredrar att lyfta fram det konstnärliga skapandets egenvärde. I den kulturpolitiska debatten sätts inte sällan de två begreppen mot varandra och egenföretagande ses som ett ibland nödvändigt ont. Man talar om den ”ofrivillige företagaren” – det vill säga konstnärer som mot sin vilja blir företagare för att kunna överleva.

Steget från en offentligt finansierad verksamhet till en privat marknad kan synas stort för den enskilde entreprenören. Men det behöver inte finnas en motsättning mellan de två områdena. De offentliga stödsystemen finns i branscher som litteratur, musik, bildkonst och film. Offentlighet och marknad kan också samverka inom kulturturism, arrangörsverksamhet, i verksamhet med centrumbildningar, inom kultur i arbetslivet eller i direkta sponsorsammanhang.

Ur ett näringsperspektiv talar man om kreativa näringar eller ”expressiva värden” (Kreativ tillväxt? ITPS 2008). Det finns ett stort antal olika begrepp som används för att definiera området, varav många härrör från Storbritannien: upplevelseindustri, kulturella näringar, kreativa sektorn, ”Cultural Economy” med flera. Fler och fler länder skapar en nationell politik för kreativa näringar. Gemensamt är att de kreativa näringarna bedöms ha en stor tillväxtpotential och att de branscher som ingår bör uppmärksammas ytterligare även på nationell nivå. Ett särskilt problem som bland annat ITPS har uppmärksammat är avsaknaden av gemensamma definitioner och bristen på fungerande statistik. En annan fråga som ITPS lyfter fram är de immateriella rättigheterna och behovet av ett nationellt angreppssätt för att hantera denna fråga.

Ur skattesynpunkt är det avgörande om kulturskaparen är anställd eller är näringsidkare. Skatteverket använder begreppet fritt utövande kulturarbetare och definierar det på följande sätt:

En fritt utövande kulturarbetare är en person som är näringsidkare och som

- ägnar sig åt skapande eller annat konstnärligt arbete,
- är yrkeskunniga inom sitt område och
- ägnar sig yrkesmässigt åt konstnärligt arbete.

När det gäller kulturskaparnas ekonomiska och sociala förhållanden, liksom trygghetssystemen är detta frågor som framför allt hanteras av de egna intresseorganisationerna men också av Konstnärsnämnden, som har i uppdrag att löpande bevaka området. Det finns en rad rapporter som rör konstnärernas villkor. Den senaste är *Konstnärerna i kulturpolitiken. En utredning om konstnärer, kulturpolitik och arbetsmarknad*, utgiven av Konstnärsnämnden 2008.

Antalet sysselsatta inom den så kallade kreativa sektorn skiftar beroende på vilken definition man använder. Om man använder begreppet ”upplevelseindustri”, som förutom kultursektorn också inkluderar turism och media, omfattar denna sektor i Sverige ca 280 000 personer enligt KK-stiftelsens beräkning, vilken i sin tur utgår från SCB:s branschstatistik. Enligt Arbetsförmedlingen Kulturs snävare definition sysselsätter kulturbranscherna cirka 80 000 personer. Av dessa är ca 60 000 arbetstagare och knappt 20 000 egenföretagare. Området består bland annat av medieföretag, musikinstitutioner, teatrar med mera. En tydlig långsiktig trend är fler egenföretagare och färre anställda inom kulturbranscherna. Denna utveckling sammanhänger bland annat med att de stora företagen (teatrar, museer m.fl.) drar ner på fast anställda och lägger ut fler uppdrag på andra företag, till exempel egenföretagare.

Kulturskapare som vill starta näringsverksamhet har tillgång till de generella stöd som finns. Nutek har olika möjligheter att ge stöd till nyföretagande och utveckling av existerande företag. Arbetsförmedlingen kan ge bidrag till arbetslösa som vill starta egenverksamhet under ett inledningsskede av verksamheten. Målgrupp och omfattning av antalet personer som kan få del av stödet varierar beroende på vilka prioriteringar som gäller inom respektive område. När det gäller inskrivna kulturskapare prioriteras för närvarande personer som är långtidsarbetslösa.

För att de olika åtgärderna ska kunna komplettera varandra och stimulera till företagande och entreprenörskap inom kulturområdet behövs en samsyn mellan arbetsmarknads-, närings- och kulturpolitik.

3.1 Entreprenörskap inom kulturområdet – olika definitioner

Nutek definierar entreprenörskap på följande sätt: ”Entreprenörskap är en dynamisk och social process, där individer, enskilt eller i samarbete, identifierar möjligheter och gör något med dem för att utforma idéer till praktiska och målinriktade aktiviteter i sociala, kulturella eller ekonomiska sammanhang.” (Källa: Nuteks webbplats.) Enligt detta synsätt innebär entreprenörskap inte enbart att starta företag utan också att tänka nytt, ta risker och driva på utvecklingen.

K-företag

En annan beteckning som används är k-företag som på engelska kallas ”independents”, det vill säga personer som vill arbeta småskaligt och fokusera på kreativiteten (*FUNK. En tillväxt för upplevelseindustrin*. Tobias Nilsén. KK-stiftelsen 2006). ”K” i k-företag står för kunskap, kultur och kompetens. Andra namn som används är kreatörer, arrangörer, producenter. Enligt Nilsén har k-företagen stor betydelse för den lokala tillväxten av följande skäl:

”K-företagen är arbetsintensiva och bidrar mycket till att skapa och bevara sysselsättning. Denna sysselsättning är också generellt sett mer hållbar eftersom den grundar sig mer på individers drivkrafter och mindre på skiftningar i konjunktur eller valutakurs. Denna typ av sysselsättning – med hög grad av tjänsteinnehåll – bidrar

dessutom till hållbarhet i betydelsen att exploatering av naturresurser sker i mindre grad. Hållbarhet främjas också av att k-företagandet ofta tar sin utgångspunkt i en plats.”

Andra slutsatser som dras av Nilsén är att kulturpolitik av tradition varit inriktad på subventioner och att organisationer och myndigheter har dålig kunskap om k-företagares villkor på en konkurrensutsatt marknad. Ett annat problem är att de ofta hamnar mittemellan insatser för kultur och näring. De behöver ofta utveckla både kreativa färdigheter och affärskunskap, vilket innebär att de färdiga utbildningar som finns sällan passar dem.

Samhällsreprenörer

Gränserna mellan de olika begreppen är flytande. Ett förhållandevis nytt begrepp är samhällsreprenörskap, som enligt KK-stiftelsens definition innebär initiativ som syftar till att förbättra det som saknas eller inte fungerar i samhällsbygget genom nya lösningar för ett hållbart samhälle – ekonomiskt, socialt och ekologiskt. Ofta rör sig samhällsreprenörerna inom gränslandet ideellt–kommersiellt. Målet är inte att i första hand tjäna pengar utan ett bättre samhälle. Verksamheten hamnar ofta mellan olika system och ansvarsområden.

KK-stiftelsen satsar under nio år ca 120 miljoner kronor på forskning och utbildning i samhällsreprenörskap med början 2008. Ett syfte är att öka kunskapen och tyngdpunkten ligger inte på stöd av enskilda projekt utan på information, utbildning och forskning. Exempel på samhällsreprenörskap finns, enligt KK-stiftelsen, bland annat inom den ideella sektorn och inom lokal och regional utveckling.

Idéburna aktörer

Ideella aktörer finns inom alla samhällsområden, men de har fått en tydlig roll som utförare främst inom den sociala sektorn. Ett mål med regeringens överenskommelse med de idéburna organisationerna är att de kan bidra till att ge människor arbete inom till exempel sociala företag. Liknande verksamhet finns sedan länge inom biblioteksområdet där föreningar driver små, ibland nedläggningshotade, bibliotek.

Inom kulturområdet finns en rad ideella aktörer som vänföreningar, stödföreningar, teater- och musikföreningar med mera. Även på individnivå finns det ett stort engagemang i festivaler, biennaler, bygdeteatrar och liknande, där mötet mellan professionellt och ideellt, samt mellan olika konstformer i annorlunda miljöer kan ge upphov till nya och intressanta aktiviteter, vilket i förlängningen kan bidra till ökat entreprenörskap.

Upplevelseindustrin

Ytterligare ett begrepp som KK-stiftelsen använder är upplevelseindustri. Det utgår från ett närings- och konsumentperspektiv och där ingår bland annat design, film/foto, konst, litteratur, måltid, scenkonst och upplevelsebaserat lärande (museer, nöjesparker). Den definition som KK-stiftelsen använder är ”ett samlingsbegrepp för

människor och företag med ett kreativt förhållningssätt som har till huvuduppgift att skapa och leverera upplevelser i någon form”.

ITPS efterlyser i sin rapport *Kreativ tillväxt? – En rapport om ”kreativa näringar” i politik och statistik* en definition av begreppet kreativa näringar, men också bättre statistikunderlag och en nationell politik på området som matchar det stora regionala engagemanget i frågan.

Definitioner inom EU

Även internationellt används många olika begrepp. Inom EU använder man sig oftast av begreppet kreativa eller kulturella näringar. EUROSTAT beskriver dessa som aktiviteter inom kulturpolitik som handlar om bevarande, skapande, produktion, spridning, handel och utbildning inom konst och kulturarv, böcker och press, bildkonst, arkitektur, utövande konstarter, audiovisuella media och multimedia. KEA-rapporten (*The Economy of Culture in Europe*) från 2006 har en uppdelning av området i koncentriska cirklar med en inre kulturell sektor med de traditionella konstarterna och kulturella näringar och där utanför en kreativ sektor med kvarvarande näringar och aktiviteter som använder kultur som en tillgång för produktion av icke-kulturella produkter.

3.2 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det saknas en gemensam definition av begreppet entreprenörskap och företagande inom kultursektorn.

Kulturentreprenörer verkar inom en rad samhällsområden, såväl inom privat som offentligt finansierad och ideell verksamhet. Kulturentreprenörer är inte nödvändigtvis alltid företagare och därmed syftar entreprenörskap inte alltid till vinstdrivande verksamhet.

Kulturentreprenören kan vara en konstnär, som utvecklar sitt konstnärskap antingen som inspiratör i ideella eller offentliga miljöer eller som företagare i egen verksamhet eller inom andra företag. Kulturentreprenören kan också vara mellanhanden mellan konstnären och näringslivet, vilket möjliggör för kulturskaparen att verka på en bredare marknad. Kulturföretag i traditionell mening finns inom branscher som medier, mode, design, musik, konsthantverk, scenkonst, bild och form och angränsande områden.

4 ENTREPRENÖRSKAP OCH FÖRETAGANDE INOM KULTURRÅDETS VERKSAMHETSOMRÅDE

Kulturrådet kan stödja entreprenörskap och företagande inom kulturområdet, dels genom direkta bidrag, dels genom utvecklings- och utredningsarbete, statistikproduktion, metodutveckling eller på annat sätt.

I följande avsnitt, som ska ses som en första inventering av de möjligheter som finns att stödja entreprenörskap och företagande inom Kulturrådets verksamhetsområde, beskrivs främst de områden som Kulturrådet har i uppdrag att stödja med bidrag. De hinder som finns inbyggda i bidragen beskrivs i ett senare avsnitt. Andra åtgärder som rör utvecklingsarbete och statistik finns dels beskrivna i följande avsnitt, dels i förslagsdelen.

När det gäller direkta stöd till kulturområdet ger Kulturrådet, enligt sin instruktion, bidrag till institutioner, organisationer och grupper, medan ansvaret för stipendier och liknande stöd till enskilda konstnärer ligger på Konstnärsnämnden och när det gäller författare på Författarfonden. Kulturrådets bidrag går dels till verksamhet som till största delen är offentligt finansierad som museer och bibliotek, dels till branscher som musik-, litteratur- och tidskriftsbranschen. Entreprenörskap och företagande finns inom flertalet konstområden som scenkonst, museer, konst och utställningar, litteratur, bibliotek och kulturtidskrifter, liksom arrangörsverksamhet, centrubildningar, festivaler, konsulentverksamhet och kultur i arbetslivet, även om villkoren och formerna ser olika ut.

Förutom stöd till kulturverksamhet har Kulturrådet olika uppdrag som har beröring med entreprenörskap och företagande. Kulturrådet medverkar i det tvärsektoriella samarbetet för hållbar regional tillväxt. Uppdraget är kopplat till den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Tre prioriterade områden är angivna: Innovation och förnyelse, Kompetensförsörjning och arbetskraftsutbud samt Tillgänglighet. Kulturrådet är sammankallande i undergruppen för Kreativa näringar. Arbetet ska slutredovisas till regeringen i april 2009.

Kulturrådet medverkar också i arbetet med det så kallade KRUS-projektet (kulturen i regionala utvecklingsstrategier/-program), som är ett samarbete mellan Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Nutek, ITPS (Institutet för tillväxtpolitiska studier) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Syftet är att studera kulturens roll i de regionala utvecklingsprogrammen och -strategierna med utgångspunkt från den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007 – 2013. Arbetet har utförts i dialog med samtliga regioner i landet. En slutrapport om KRUS planeras under året.

Ett tredje område som har nära koppling till entreprenörskap är det gemensamma uppdrag som Kulturrådet har tillsammans med Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet

och Svenska Filminstitutet för att medverka i övervakningskommittéerna för de regionala strukturfonderna och att årligen rapportera till regeringen utfallet på kulturområdet. (Se också sid. 21.)

4.1 Kulturinstitutioner

Det finns en väl utbyggd infrastruktur av kulturinstitutioner i hela landet, där staten tillsammans med landsting/regioner och kommuner ger stöd till regionala teater-, dans- och musikinstitutioner, museer och länsbibliotek. Härutöver tar kommunerna ansvar för att det finns folkbibliotek och kultur-/musikskolor.

Kulturinstitutionerna är en bas för förnyelse och utveckling inom sitt område. De är också en förutsättning för att det kan utvecklas företagande inom angränsande områden. Dessutom är de viktiga som arbetsgivare för de professionella kulturskaparna. Enbart vid institutionerna inom dans- och teaterområdet uppgick det totala antalet årsverken till drygt 4 000 år 2006 (Kulturrådets statistik för teater och dans 2006, publiceras under 2008). När det gäller enskilda institutioner hade Kungliga Operan och GöteborgsOperan flest anställda med 561 respektive 507 helårsverken.

Från och med 2006 års statistik redovisar Kulturrådet arvoden för konstnärligt verksamma med F-skattesedel. I relation till de totala personalkostnaderna vid institutioner och fria grupper inom teater- och dansområdet står de för en relativt liten del. Men då ingår all anställd personal, även administratörer och teknisk personal. Störst andel kostnader för arvodesanställda har de så kallade övriga institutionerna – Confidencen, Dalhalla, Orienteatern med flera.

Förutom att institutionerna erbjuder arbete åt konstnärlig personal – motsvarande drygt 40 procent av det totala antalet årsverken – ger de också upphov till sysselsättning inom andra branscher. Det kan exempelvis gälla olika delar av byggsektorn, IT-sektorn eller hantverksyrken som exempelvis snickeri, IT-support med mera. Kulturinstitutionerna har också stor betydelse för att upprätthålla kompetens inom smala yrken såsom perukmakeri, finsömnad med mera.

Det finns ett växande intresse för kulturturism. Museer, kulturhus, konserthus, operahus, kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer är viktiga dragplåster för både svenska och utländska besökare. I 2008 års upplaga av *Fakta om svensk turism och turistnäring*, som ges ut av Nutek, finns inte mindre än åtta kulturhus och kulturhistoriskt inriktade besöksmål med bland de 30 mest attraktiva besöksmålen i landet. Museer och andra besöksmål bidrar också till utvecklingen av det lokala näringslivet med lokal mat, konsthantverk och hemsömd. Exempel på detta finns i Västra Götalandsregionen där Bohusläns museum, Läckö slott, Vara konserthus, Västergötlands museum och Film i Väst även har i uppdrag att stödja och utveckla andra verksamheter och nätverk.

4.2 Fria grupper, arrangörer, festivaler

De olika insatser som sker inom ramen för Kulturrådets stöd till fria grupper, arrangörer och liknande syftar till att sprida kultur av hög kvalitet i hela landet. De fria grupperna kan ses som ett komplement till den verksamhet som bedrivs vid institutionerna. De är också särskilt betydelsefulla när det gäller verksamhet för barn och unga.

Inom dansområdet saknas i stort sett den institutionella struktur som finns på teater- och musikområdet. Arrangörs- och turnéstödet inom dansområdet tilldelas både enstaka arrangörer av professionella dansföreställningar och nätverk med flera arrangörer i samverkan. I flera fall har nätverk och turnéslingor utvecklats mellan befintliga scener för dans, medan annan samverkan har byggts upp kring konsulentverksamheten.

Det finns en stor och svårdefinierad marknad för agenter och andra mellanhänder som fungerar som förmedlare mellan kulturskaparna och marknaden, respektive publiken. Vid sidan av dessa finns en rad arrangörer, som ofta är organiserade som ideella föreningar och som tar emot och arrangerar föreställningar, föredrag, konserter och andra evenemang. Exempel på detta är teaterföreningar, studieförbund och Folkets Hus och Parker.

Festivaler spelar en allt viktigare roll i arrangörsstrukturen. Inte sällan startar de i liten skala med en stor andel frivilliga, men kan efterhand få fasta former med många anställda. Flera festivaler har utvecklats från tillfälliga arrangemang till fasta institutioner som verkar på årsbasis. Ett sådant exempel är Hultsfredsfestivalen/Rock City som har blivit en regional tillväxtmotor för musik- och upplevelseindustrin och ett attraktivt besöksmål året runt. Ett annat exempel är Visfestivalen/Visans Hus i Västervik, som har ambitionen att vara ett nationellt centrum för visans bevarande och utveckling med olika aktiviteter som har anknytning till området. Ett tredje exempel – också från Småland – är Berättarfestivalen i Ljungby som fungerar som centrum för berättande och ett attraktivt besöksmål för södra Småland.

Festivalerna erbjuder möjligheter för kulturskapare att nå nya publikgrupper, men är också ett forum för fördjupning för den specialintresserade publiken, samt en möjlighet för möten mellan nationella och internationella kulturskapare. De kan även fungera som informell utbildning för kulturentreprenörer, producenter och teatertekniker (belysning, scenbygge, ljud, mask och dräkter) och bli en marknadsplats för entreprenörer inom angränsande områden, till exempel besöksnäringar. På det sättet kan det fria kulturlivet fungera som ett incitament till entreprenörskap.

4.3 Konsulentverksamhet

Tanken med regionala konsulenter är att de ska bidra till att utveckla verksamheten inom sina respektive områden, bland annat i rollen som kontaktlänkar mellan den professionella kulturen och föreningslivet.

De områden som konsulenterna arbetar inom är dans, konst och mångkultur. De verkar på sinsemellan olika sätt, beroende på områdets karaktär och regionala förutsättningar. Konstkonsulenterna prioriterar exempelvis professionella konstnärer genom kompetenshöjning och sysselsättningsåtgärder. Flera konstkonsulenter arbetar för att förbättra konstnärernas möjligheter att ställa ut. Det finns också exempel på samarbete med näringslivet, även om dessa förefaller vara marginella.

4.4 Kultur i arbetslivet

Kulturrådets stöd till Kultur i arbetslivet syftar till att främja en bred kulturverksamhet med arbetsplatsen och arbetsgemenskapen som utgångspunkt.

Kulturrådets erfarenheter av kultur i arbetslivet är att sådana projekt kan ge kulturskapare nya kontaktytor, fungera som brygga mellan kulturen och andra samhällssektorer, samt förbättra marknaden för kreativ kompetens inom näringslivet. Projekten kan också bidra till stöd och utveckling av kulturskapare i deras roll som entreprenörer. Exempel på sådana projekt är ARCIV, Airis och Skiss.

Projektet ARCIV, som har drivits som ett mål 1-projekt vid staben för tillväxt och regional utveckling vid Västerbottens läns landsting, har sedan år 2000 utvecklat metoder och exempel på hur konstnärlig kompetens kan berika fler områden i samhället än kulturens. ARCIV har arbetat med två parallella mål: Att utveckla kulturföretagandet, i samarbete med organisationer som ALMI Företagspartner och att utveckla en ny marknad för konstnärlig och kreativ kompetens. Projektet har skapat en arena där aktörerna lär sig köpa och sälja konstnärlig kompetens utan fördyrande mellanhänder. Uppdragen riktar sig mot professionella kulturarbetare, företag, organisationer och myndigheter.

Inom projektet Airis, som drivs av Skådebanan Västra Götaland Kultur & Arbetsliv, samarbetar arbetsplatsen med professionella kulturskapare. Tanken är att ta tillvara på den kompetens som finns inom kultursektorn och använda den i arbetsplatsens förändrings- och utvecklingsarbete. Under processen förmedlar konstnären sin förmåga att tänka nytt och annorlunda och att skapa nya gränssnitt mellan kulturlivet och arbetsplatser inom privat och offentlig sektor. Airis följs av forskare vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg.

Ytterligare ett projekt som har som syfte att skapa en dialog mellan konstnärer och arbetsplatser är Skiss (Samtidskonstnärer i samtidssamhället), som är ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen Kultur, Konstfrämjandet och Konstnärernas Riksorganisation (KRO). Tanken är att de medverkande konstnärerna ska få ett utvidgat arbetsfält och att väcka intresse för konst i den vardagliga miljön.

4.5 Bild- och formområdet

Det övergripande målet för bidragsgivningen inom bild- och formområdet är att skapa ökad tillgänglighet för bild- och formområdet i hela landet.

Särskild fokus ligger på att lyfta fram den samtida konsten.

Inom bild- och formområdet är konstnärernas försörjningsmöjligheter en av de frågor som ständigt diskuteras. Kulturrådet har på uppdrag av Kulturdepartementet tagit fram ett förslag till avtal om utställningsersättning till konstnärer som ställer ut vid statliga museer, som kan komma att innebära höjda ersättningsnivåer till konstnärerna och en ökad utgift för institutionerna. Avtalet kan också ha den effekten att den kan tjäna som förebild för andra offentliga huvudmän.

Strukturen inom den del av bild- och formområdet som får statligt stöd präglas av, vid sidan av några få stora institutioner, små konsthallar och utställningsarrangörer, ibland drivna av konstnärerna själva. Här finns också kollektivverkstäder, konstkonsulenter och en vittförgrenad konstföreningsrörelse. Många av de mindre utställningsarenorna är betydelsefulla för yngre och oetablerade konstnärer. Några av de ”fria utställarna” har också varit viktiga för att presentera internationella konstnärer för en svensk publik.

De konstnärer som driver gallerierna kan använda utställningsplatsen som en plattform för att visa sitt eget skapande. Därmed bygger konstnären upp ett rykte som i vissa fall kan leda till att hans/hennes konstnärskap genererar intäkter. Konstnärsdrivna gallerier kan våga ta större risker eftersom de inte har samma krav på ekonomisk avkastning som de kommersiella gallerierna, och inte samma krav på publik som institutionerna. En stor mängd av dagens mest framgångsrika konstnärer har börjat med att ställa ut i alternativa/konstnärsdrivna gallerier.

De konstnärsdrivna gallerierna utvecklar nya former för visning av konst inte bara genom att enskilda konstnärer blir framgångsrika, utan också genom att utställningsformen plockas upp av andra sammanhang. De senaste åren har många av de etablerade museerna bjudit in gallerier att ställa ut i deras utställningslokaler. Man har anlitat galleristerna som curatorer, men också använt sig av galleriets varumärke och form. Till exempel har AK 28 ställt ut på Liljevalchs och Ersta konsthall på Nationalmuseum. Detta är en trend även internationellt, och även inom privata museer.

Om det konstnärsdrivna galleriet verkligen finner sin plats, publik, form och finansiering händer det inte så sällan att det institutionaliseras. Detta leder ofta till att pedagogiken utvecklas, publikarbetet ökar, och att galleriet får en funktion i den kulturella infrastrukturen. Det är oftast först här Kulturrådet kan gå in och ge stöd, inom ramen för bidraget till vissa utställare.

Alternativa visningsplatser för konst uppstår ofta ur ett behov som inte tillgodoses av existerande visningsplatser. Konstnärsdrivna gallerier övergår ytterst sällan till kommersiella verksamheter, däremot påverkar de konstlivet och/eller näringslivet på många sätt.

4.6 Alternativa driftsformer inom biblioteksområdet

Bibliotek på entreprenad är inte något nytt fenomen. Mest uppmärksamhet väckte företaget Nordisk Biblioteksutvecklings avtal om drift av folkbiblioteken i Åre kommun 1990. Det försöket slutade något år senare efter företagets konkurs. I dag drivs närmare 20 enskilda bibliotek som entreprenad. De allra flesta av de bibliotek som drivs i annan form är små filialer eller utlåningsstationer, som har varit nedläggningshotade. Oftast har en förening tagit hand om filialen och driver den på delvis ideell basis. Föreningarna är hembygdsföreningar, byalag eller liknande men också Korpen. I två fall drivs biblioteken av Folkets Husföreningar, då som ett initiativ med politisk anknytning.

Några exempel på bibliotek som drivs i alternativa driftsformer är Grubbe i Umeå kommun som en intraprenad, det vill säga ”en självständig, företagsliknande enhet, som på uppdrag utför verksamheter inom den kommunala organisationen”. Rena entreprenader finns också, exempelvis i Hällefors, där Hällefors Bokhandel AB driver biblioteken i Hällefors och Grythyttan. I Töre i Kalix kommun driver en lokal affärsinnehavare (kiosk, café, spelbutik) biblioteket på entreprenad. Mycket uppmärksammat har Dieselverkstadens bibliotek i Nacka kommun blivit. Det drivs på entreprenad av Dieselverkstadens biblioteks ekonomiska förening, ett personalkooperativ.

Det finns flera principiella frågor att ställa när biblioteksentreprenad diskuteras. Bibliotekens grund är demokrati och yttrandefrihet. Hur blir det med insynen, neutraliteten och allsidigheten i medieurvalet vid en entreprenad? Hur upprätthålls professionalitet och kvalitet i verksamheten när bibliotek drivs på entreprenad? Andra frågor rör det sedan lång tid väl etablerade och för framför allt mindre bibliotek nödvändiga nätverket biblioteken emellan. Finns det hinder för samverkan mellan offentligt finansierade bibliotek och bibliotek som drivs i entreprenadform?

4.7 Sysselsättningsåtgärder och kompetensutveckling

Arbetsmarknaden för konstnärer är en arbetsmarknad i obalans, något som ett antal utredningar har slagit fast. Arbetsmarknaden kännetecknas av allt färre fasta anställningar. En tydlig långsiktig trend är fler egenföretagare och färre anställda inom kulturbranscherna, vilket beror på att bland annat kulturinstitutionerna drar ner på tillsvidareanställd personal och lägger ut fler uppdrag på egenföretagare.

Inom framför allt scenkonstområdet har den så kallade tredje anställningsformen, allianserna, berett ytterligare arbetstillfällen med statligt stöd, inte bara för att bereda tryggare anställningsförhållanden utan också för gemensam kompetensutveckling. Arbetsförmedlingen Kultur är en annan aktör, som vid sidan av sitt uppdrag att förmedla arbeten arbetar med frågor kring kulturskaparnas villkor i stort.

Viktiga arbetsmarknader för kulturskapare är de kommunala kultur- och musikskolorna och studieförbunden. Enligt Kulturrådets statistik (*Kulturen i siffror 2007/4. Studieförbunden 2006*) går närmare 60 procent av studiecirkeldeltagarna i

cirklar med inriktning på konst och humaniora. Studieförbunden anordnar också ett stort antal kulturprogram – år 2006 ca 250 000. I 35 procent av kulturprogrammen medverkade någon kulturskapare – i de flesta fall en musiker eller sångare. Studieförbunden är med andra ord en viktig uppdragsgivare för frilansande kulturskapare.

Centrumbildningarna

Centrumbildningar är samlingsnamnet på det fria kulturlivets intresseorganisationer. De är elva till antalet och omfattar ord, bild, ton, teater, dans, film och foto. Deras verksamhet omfattar bland annat arbetsförmedlande verksamhet. Intäkterna består av statsbidrag, regionala bidrag och medlemsintäkter. Centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet har stor betydelse för många konstnärliga yrkesutövare. Verksamheten syftar till att förbättra villkoren för medlemmarna på arbetsmarknaden.

Centrumbildningarna kompletterar arbetsförmedlingarnas arbete bland annat genom sin specialkompetens inom olika konst- och kulturområden. Flera av dessa yrkeskategorier kan överhuvudtaget inte ta del av arbetsförmedlingens tjänster. Det gäller exempelvis författare och översättare som i princip alltid är egna företagare och oftast sina egna uppdragsgivare. Centrumbildningarna redovisar att de varje år förmedlar närmare 8 500 direkta uppdrag av olika omfattning till konstnärer.

Centrumbildningarnas insatser har inneburit nya vägar att vidga arbetsmarknaden för de konstnärsgupper som man arbetar för, exempelvis samarbeten med regionala institutioner och länskonstnärer samt nya former för samarbeten med näringsliv.

Centrumbildningarna bedriver en direktförmedlande verksamhet men konstaterar också i sina redovisningar att en stor del av uppdragen förmedlas indirekt genom till exempel webbplatser, mässor och dyl. Ett flertal centrumbildningar redovisade öknings av antalet förmedlade uppdrag under 2006, vilket resulterar i både ökade skatteintäkter för staten och att fler konstnärer kommer i arbete. Som exempel kan nämnas att tre centrumbildningar redovisar förmedlade uppdrag till ett värde av ca 21 miljoner kronor i bruttoinkomster för sina medlemmar. Alla centrumbildningar arbetar även aktivt med kompetensutvecklingsinsatser i syfte att öka medlemmarnas möjligheter på arbetsmarknaden.

4.8 Branschstöd

Kulturrådet ger direkta branschstöd till litteratur-, kulturtidskrifts- och musikområdet. Stödet går till producenterna/utgivarna och är förenade med kvalitetskrav. Dessutom ger Kulturrådet ett stöd till mindre bokhandlar för att dessa ska kunna bibehålla en bredd i sortimentet. Någon särskild kvalitetsprövning görs inte för detta bidrag.

Små förlag, tidskrifter och musikproducenter har begränsade resurser för distribution och marknadsföring. Kulturrådet ger därför stöd till gemensamma åtgärder för

distribution av litteraturstödda böcker till bibliotek, distribution av fonogram, till kommissionsförsäljning av kulturtidskrifter och till särskilda insatser för att sprida klassiker i skolan genom gemensam lagerhållning och distribution.

Syftet med stödet till fonogram och musikalier är att främja ett allsidigt utbud av konstnärligt värdefulla fonogram. Utgångspunkter för bedömning av stöd till fonogram är såväl fonogrammets konstnärliga kvalitet som behovet av bidrag för den enskilda produktionen. Kulturrådet ska sträva efter att stödja mångsidighet vad gäller verk, artister och upphovsmän, samt särskilt beakta behovet av fonogram av god kvalitet för barn och ungdom.

Tanken med litteraturstödet är att stimulera förlagen till en utgivning som präglas av mångsidighet och hög kvalitet. Däremot finns inga krav på att vare sig förlag eller bokutgivning ska gå med förlust för att få stöd. Stödet fördelas för enskilda titlar utifrån den enskilda bokens konstnärliga kvalitet och en beräknad schablonkostnad för bokens produktion. Att bedömningen är kopplad till den enskilda titeln innebär att stödet är konkurrensneutralt, och varken tar hänsyn till den enskilda titelns kommersiella potential eller till förlagets ekonomiska situation. Stödet söks huvudsakligen för redan utgiven litteratur. Under 2007 fördelades cirka 37 miljoner kronor i utgivnings- och distributionsstöd till litteratur. Antalet ansökningar var cirka 1 900 och antalet stöd var cirka 800.

Litteraturstödet söks av förlag/utgivare och Kulturrådet har inget särskilt krav på organisationsform. Av de 371 förlag som sökte litteraturstöd 2007 var närmare hälften aktiebolag, men även enskilda näringsidkare var vanligt förekommande. De som är enskilda näringsidkare bedöms ha en relativt liten utgivning.

Sortimentsstödet till bokhandeln är ett bidrag till bokhandlar som tillhandahåller ett varierat utbud av kvalitetslitteratur i framför allt mindre orter i landet. För att beviljas sortimentsstöd krävs att bokhandlarna tar emot ett visst antal titlar inom olika genrer genom så kallat nyhetsabonnemang. En betydande del är barn- och ungdomsböcker.

När det gäller stödet till kulturtidskrifter är avsikten, enligt bidragsförordningen, att främja en bred utgivning som ska komma medborgarna till del. Kulturrådet stödjer också distribution och prenumeration av tidskrifter men också tidskriftsverkstädernas verksamhet för att tillgängliggöra modern teknik och kunskap om tidskriftsproduktion, främst för ett 100-tal mindre kulturtidskriftsredaktioner.

Tidskriftsverkstäderna är en viktig resurs för nya initiativ, genom att en nystartad tidskrift inte behöver göra de stora investeringar som behövs i ett inledningsskede. Verkstäderna fungerar också som mötesplats för de enskilda utgivarna av tidskrifter.

Förordningen (1993:567) om statligt stöd till kulturtidskrifter stipulerar ett absolut krav på att sökande tidskrift ska förväntas gå med förlust. Inte heller tidskriftens ägare får ha så god ekonomi att den kan förväntas klara utgivningen utan statligt

stöd. Stödet till kulturtidskrifter skiljer sig på detta sätt helt från litteraturstödet och fonogramstödet som inte har några krav på sökandes ekonomiska situation. Litteraturstödet ska dock verka prisdämpande, varför krav ställs på förlagsnettopriser som fastställs av Kulturrådet efter överläggning med berörda intressenter.

4.9 EU-perspektiv

EU:s agenda för kultur

Främjande av kultur som en kreativ faktor för att förverkliga Lissabon-strategin är ett av de tre delmålen i EU:s agenda för kultur, som antogs av ministerrådet i november 2007. Kommissionen har nyligen publicerat en utlysning om så kallade plattformar, samarbetsformer, för att få in synpunkter från kultursektorn, där en av plattformarna har temat ”Potentialen hos kulturella och kreativa industrier”. I samband med utlysningen informerades man om att man kommer att presentera en så kallad grönbok om kulturindustrier och kreativa företag 2009, som också är Det Europeiska Året för Innovation och Kreativitet.

EU:s kulturprogram

Även EU:s kulturprogram kan användas för att stödja och uppmuntra entreprenörskap inom internationell samverkan. Man kan söka bidrag för fleråriga eller tvååriga projekt. De fleråriga projekten ska syfta till att uppnå hållbara och strukturerade samarbeten mellan europeiska aktörer på kulturområdet. Målet är att hjälpa samarbetsgrupper som befinner sig i start- eller struktureringsfasen eller är i färd med att utvidga sin verksamhet geografiskt. För de korta projekten prioriteras kreativitet och nyskapande insatser.

EU:s strukturfonder och gemenskapsinitiativ

EU:s regionala strukturfonder och gemenskapsinitiativ har också bidragit till finansieringen av projekt inom kultur- och kulturarvsområdet. Kulturens andel av beslutade strukturfondsmedel inom det förra programmet kan uppskattas till ca 10 procent.

Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd och Svenska Filminstitutet har ett gemensamt uppdrag att medverka i övervakningskommittéerna för de regionala strukturfonderna och att årligen rapportera till regeringen utfallet på kulturområdet. Det nya strukturfondsprogrammet (2007–2013) omfattar hela Sverige. Under det första året har endast en fördelning av bidrag ägt rum – inom flera av de territoriella programmen inte någon – varför det är svårt att se om kulturen hävdar sig lika bra inom det nya programmet.

Exempel på kulturprojekt som fått stöd i det nya programmet är projektet Center för Innovation inom IT-relaterad ljud- och musikdesign. Projektet ska genom forskning och utveckling skapa nya innovativa produkter som kan kommersialiseras i befintliga och nya företag och skapa arbetstillfällen i regionen. Projektägare är Interactive

Institute Sonic Studio i Piteå. Ett annat exempel är projektet Informations-, kommunikations- och medieindustrin i Södra Sverige.

Även renodlade kulturprojekt har kunnat få bidrag. Exempel på sådana är Film i Väst för den tredje och avslutande etappen av projektet Audiovisuellt kluster och Stiftelsen Musik för Örebro län med projektet Opera på skäret.

5 EXEMPEL PÅ HINDER FÖR UTVECKLING AV ENTREPRENÖRSKAP INOM KULTUROMRÅDET

Kulturrådets bidrag har vuxit fram under lång tid. Det innebär att de krav som ställs på de sökande ser olika ut. På senare år har försök skett att finna gemensamma former som bättre motsvarar dagens förhållanden. I följande avsnitt redovisas dels de hinder som kan finnas inom Kulturrådets egna bidragsformer, dels några generella problem och hinder när det gäller utveckling av entreprenörskap.

5.1 Kulturrådets bidrag

Behöriga att söka bidrag från Kulturrådet är kulturinstitutioner, kommuner, ideella föreningar, bokförlag, kulturtidskrifter, bokhandlar, fonogramproducenter eller som är fallet för stödet till fria grupper, ”ensemble eller grupp, som bedriver sin verksamhet under yrkesmässiga former”.

Det är inte alltid självklart vilka formella krav som kan ställas på den sökandes organisationsform och frågan har återkommande diskuterats inom Kulturrådet. Bland annat pågår en översyn över vilka krav som ska gälla när det gäller de fria grupperna, eftersom det inom vissa områden krävs juridisk person, medan det inom andra accepteras enskild näringsidkare. I dagsläget är det oklart exakt vilka organisationsformer som kommer att krävas framöver för de fria grupperna, men man kan konstatera att det inte är tillfredsställande om Kulturrådet ställer krav som de sökande har svårt att uppfylla och som medför en onödig administrativ hantering.

När det gäller stöd till produktion som litteratur- eller tidskriftsstöd är frågan inte lika komplicerad, eftersom bidraget är knutet till en bok eller tidskrift. Av de 371 förlag som sökte litteraturstöd 2007 var närmare hälften aktiebolag. Den organisationsform som därefter var vanligast var enskild firma med F-skattesedel. Andra organisationsformer som handelsbolag, ideell förening, ekonomisk förening eller stiftelse var ovanligare.

5.2 Förlustverksamhet som krav för bidrag

Den förordning som styr stödet till kulturtidskrifter är ett exempel på regelverk som kan utgöra ett hinder för att främja entreprenörskap, genom dess krav på ett negativt ekonomiskt resultat. Förordningen (1993:567) om statligt stöd till kulturtidskrifter har ett absolut krav på att sökande tidskrift ska förväntas gå med förlust. Inte heller tidskriftens ägare får ha så god ekonomi att den kan förväntas klara utgivningen utan statligt stöd.

Kulturrådet anser att det finns skäl att ifrågasätta om detta negativa ekonomiska incitament är konstruktivt när det gäller att främja en värdefull mångfald av åsikter och behandlade ämnen i utbudet av kulturtidskrifter. Dessutom är det enligt rådet rent administrativt svårt att ha en rättssäker hantering med dessa krav.

5.3 Lagar och regler

En fråga som har stor betydelse i valet mellan anställning och egenföretagande är möjligheten till arbetslöshetsersättning. Andra frågor som påverkar valet mellan anställning och eget företagande är ansvarsfrågorna för styrelser, revisionsplikten och skatteregler för olika företagsformer. Förenklade former för de minsta företagen skulle kunna ha stor betydelse för aktörer inom de olika konstområdena.

Skatte-, miljö-, ordnings- och säkerhetslagstiftning kan utgöra ett större hinder än brist på bidrag, för att kunna driva lönsamma kulturföretag.

Lagstiftningen rörande patent, upphovsrätt, varumärken och design eller mönsterskydd bör närmare anpassas till entreprenörskap inom kultursektorn. Någon samlad kompetens när det gäller dessa frågor finns inte inom området.

5.4 Konkurrensfrågor

Ett hinder kan vara att offentligt stödd medie- eller kulturverksamhet konkurrerar ut entreprenörer inom samma område. Exempel finns inom scenkonstområdet, där en offentligt stödd teater kan sätta upp samma produktion som en privatteater. Ett annat exempel är relativt resursstarka institutioner som konkurrerar med fria grupper om publik och pengar.

5.5 Brist på ”bryggor”

Det finns för få ”bryggor” mellan kultur och näringsliv. Goda exempel finns inom kultur i arbetslivet där flera projekt har skapat nätverk mellan företag och kulturskapare. Exempel finns också inom regioner, där konsulenter och andra kulturansvariga skapar mötesplatser och bidrar till fler uppdrag för kulturentreprenörer.

5.6 Kunskapsbrist

Det behövs bättre kunskaper hos kulturentreprenörer om offentligt stöd till entreprenörskap från Nutek, Almi med flera. För den enskilda entreprenören gäller att lära sig allt som behövs för företagande när det gäller skatter, pensionssystem, a-kassa, försäkringssystem och de särskilda problem som kan uppstå för kulturentreprenörer när olika regelverk och system inte är samstämmiga. Det behövs även en bättre kunskap om kultursektorns behov och förutsättningar hos bidragsgivande instanser inte minst när det gäller stödsystem inom kultursektorn (ljud- och ljusföretag, hantverk, marknadsföring etc.).

6 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

I detta avsnitt redovisas under 6.1 – 6.7 de slutsatser och förslag som diskuterats gemensamt mellan Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Svenska Filminstitutet och Nutek. Dessa framförs av alla berörda myndigheter i sina respektive rapporter även om texterna inte är identiskt formulerade. Härutöver framför Kulturrådet för egen del under 6.8 – 6.11 vissa förslag och redovisar dessutom åtgärder som Kulturrådet avser att vidta när det gäller främjande av entreprenörskap och förtagande inom Kulturrådets verksamhetsområde.

Gemensamt uppdrag

Nutek, Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslås få ett gemensamt uppdrag att främja samverkan mellan kultur och näringsliv. Uppdraget bör vara minst treårigt och omfatta minst 15 miljoner kronor per år.

I dialogen mellan Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Svenska Filminstitutet och Nutek, men också vid två dialogmöten som kultur- och näringsministrarna hållit, har det framkommit att en ökad samverkan mellan kultur och näringsliv skulle gynna båda parter. Samtidigt har framkommit att det med stor sannolikhet krävs en aktiv statlig insats för att få en ökad samverkan till stånd. Ett gemensamt uppdrag till Nutek och kultursektorsmyndigheterna att genomföra ett treårigt program för att främja samverkan mellan kultur och näringsliv, skulle bli en sådan aktiv insats. Ett gemensamt uppdrag och därmed en samverkan på myndighetsnivå skickar en tydlig signal till aktörerna inom både kultur och näringsliv om att samverkan verkligen eftersträvas. Att göra programmet treårigt säkerställer långsiktighet och förstärker ytterligare signalen om vikten av samverkan mellan kultur och näringsliv.

Det gemensamma uppdraget omfattar flera delområden som redovisas under punkterna 6.1 – 6.7.

6.1 Utveckling av statistik inom området kreativa näringar

Nutek, Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslår att statistik inom området kreativa näringar utvecklas i enlighet med ITPS' förslag i rapporten *Kreativ tillväxt? – En rapport om "kreativa näringar" i politik och statistik*. Myndigheterna är positiva till ITPS' förslag och är beredda att medverka i ett uppdrag till Statistiska centralbyrån (SCB) utifrån sina olika uppdrag inom den nationella kulturpolitiken. I detta uppdrag bör inkluderas en översyn av statistik som avser kultur och företagande.

De kulturella/kreativa näringarna tillskrivs en allt större betydelse både inom ramen för EU och på svensk nationell och regional nivå. Samtidigt har EU-kommissionen påtalat att det finns brister på harmoniserande statistik inom området, vilket man

menar är en svaghet som bör åtgärdas. ITPS har i sin rapport *Kreativ tillväxt? – En rapport om ”kreativa näringar” i politik och statistik* också påtalat att det finns behov av ett utvecklingsarbete när det gäller statistik inom området och föreslagit att regeringen uppdrar åt Statistiska centralbyrån att tillsammans med forskare utforma ett förslag hur detta skulle kunna ske.

Förslaget utgår från att definitionerna av kreativa näringar är alltför vaga och behöver preciseras. Som exempel definierar den europeiska KEA-rapporten och KK-stiftelsen ”Cultural Economy” och upplevelseindustri på olika sätt. Frågor som diskuteras är behovet av att kunna mäta både konsumentperspektivet och producentperspektivet. I producentledet finns tre möjligheter att skatta upplevelseindustrin, branscher, produkter och yrken. Branschdata för kultur- och kulturarvsföretag är bristfällig och bör utvecklas för att löpande kunna studera utvecklingen av entreprenörskapet inom kultur och kulturarv.

6.2 Entreprenörskap i kulturutbildningar

Nutek, Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslås få i uppdrag att främja entreprenörskap vid universitets och högskolors kulturutbildningar. Förslaget är att regeringen inom ramen för ett gemensamt uppdrag avsätter medel som myndigheterna i sin tur kan använda till att medfinansiera projekt vid universitet och högskolor som syftar till att entreprenörskap och företagande blir ett naturligt inslag i kulturutbildningarnas undervisning.

Många studenter som genomgått en utbildning med någon form av kulturinriktning inleder därefter en yrkeskarriär som kulturskapare. Inom denna yrkeskategori är kortare anställningar vanliga och många arbetar som egna företagare. Att inkludera entreprenörskap och företagande som en del av grundutbildningen skulle således ge studenterna, eller annorlunda uttryckt, de blivande kulturskaparna bättre förutsättningar att bli lyckosamma i sitt kommande yrke.

Högskolor och universitet är självständiga i så motto att de själva bestämmer vilken typ av utbildning de vill erbjuda och vilket innehåll dessa utbildningar ska ha. Det går således inte att på nationell nivå bestämma att alla universitet och högskolor ska implementera entreprenörskap och företagande i de kulturella utbildningarna. I stället gäller det att skapa möjligheter för universitet och högskolor att själva ta initiativ för att åstadkomma den önskvärda förändringen. Ett sätt att göra detta är att avsätta medel för *kulturutbildningar* att söka för att bedriva entreprenörskapsprojekt, eller ännu hellre för att de ska vilja inkludera entreprenörskap och företagande som en del av grundutbildningen.

Nutek har inom ramen för det nationella entreprenörskapsprogrammet redan varit med och finansierat ett antal projekt som har till syfte att stärka entreprenörskapet i universitetsutbildningar med kulturinriktning. Nutek har därvid erfarit att det finns ett stort intresse hos lärosätena att arbeta mer med entreprenörskap och företagande.

6.3 Branschguide för kulturföretagare

Nutek i samverkan med Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslås få ett uppdrag att skapa en branschguide för kulturföretagare. Arbetet bör bedrivas i samverkan med Konstnärsnämnden.

Webbplatsen Företagarguiden drivs och utvecklas av Nutek på uppdrag av den svenska regeringen. Den riktar sig till personer som är eller vill bli företagare. På Företagarguiden finns praktisk information och smarta tjänster. Bland dessa finns interaktiva guider, ett verktyg som ger kunden branschanpassad information. Kunden svarar på några enkla frågor och erhåller en personlig checklista med information om regler, tillstånd och annat som kan vara bra att veta för företagsstart i den aktuella branschen. Hittills kan kunderna erhålla personliga checklistor för t ex branscher som e-handel, taxi och vård och omsorg.

Förslaget gäller i första hand att ta fram en guide med inriktning *kultur*. Det är sannolikt svårt att ta fram en guide som täcker allt inom kultur, men det bör vara möjligt att ta fram en guide som många kulturskapare kan ha stor nytta av när de ska verka som kulturföretagare. Den nya branschguiden skulle vara ett komplement till den Konstnärsguide som tagits fram av Konstnärsnämnden. Behov av ytterligare branschguider kan komma att uppstå.

6.4 Produktutveckling och marknadsföring

Nutek, Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslår att en satsning för att stödja produktutveckling och marknadsföring i små kulturföretag genomförs. Satsningen bör koordineras med Nuteks redan pågående produktutvecklingsprogram.

Produktutveckling och marknadsföring är strategiskt viktiga områden för tillväxt i företag. Små eller nya kulturföretag saknar emellertid ofta tid och resurser för att utveckla en sådan verksamhet.

För företag som är direkt involverade i framställningen av konstnärliga verk kan små ekonomiska marginaler och höga risker leda till ett bristande utrymme för konstnärliga experiment. Detta innebär ett ekonomiskt problem. Liksom företag inom andra kunskapsintensiva sektorer, behöver producenter inom kreativa näringar utrymme för experiment för att kunna utveckla kommersiellt slagkraftiga produkter.

En annan viktig del av produktutvecklingsprocessen är marknadsundersökningar, något som små företag ofta saknar resurser för att genomföra. Resultatet är att kunskapen om marknaden ofta är begränsad. Små kulturföretags möjligheter att formulera kommersiellt starka koncept ökar om de har utrymme för konstnärliga experiment och resurser till marknadsundersökningar. Vissa koncept kräver också fysiska investeringar med höga kostnader. Sådana investeringar är svåra att genomföra för kulturföretag med begränsade kapitalreserver och få privata investeringar.

Även marknadsföring är ett problem för företag med begränsade resurser. Konsulthjälp från reklam- och PR-byråer kan vara nödvändigt, i synnerhet för små företag som saknar interna marknadsavdelningar. Samtidigt kan medel till sådana tjänster liksom till annonskampanjer och andra marknadsföringskostnader saknas i små företag.

Förutsättningarna för produktutveckling förbättras långsiktigt om flera småföretag samarbetar. Det finns också vinster med gemensamma marknadsföringskampanjer. Flera företag inom samma segment kan stärka varandra. Detsamma gäller företag inom olika segment.

6.5 Kompetensutveckling

Nutek, Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet föreslås inom ramen för det gemensamma uppdraget få särskilda medel i syfte att möjliggöra kompetensutvecklingsinsatser avsedda för både myndigheter och aktörer inom kultur och näringsliv.

När det gäller att skapa en bättre samverkan och ett större utbyte mellan kultur och näringsliv är det många som delar uppfattningen att det finns ett behov av kompetensutveckling av både myndigheter och andra aktörer. Detta har framkommit både vid de två dialogmöten som kulturministern och näringsministern har genomfört och vid de möten som de fem av detta uppdrag berörda myndigheterna har haft. Bristen på kompetens anses vara dubbelsidig. Myndigheter och aktörer inom kultursfären har bristande kompetens om entreprenörskap och företagande och myndigheter och aktörer som främjar näringslivet har bristande kunskap om kultur.

6.6 Säkerställande av kulturperspektiv i strukturfondsarbetet

För perioden 2007 – 2013 har Sverige tilldelats sammanlagt 1,9 miljarder euro från EU:s strukturfonder. Hela landet omfattas av de nya strukturfondsprogrammen. Enligt en preliminär bedömning skulle insatserna kunna leda till att minst 33 800 nya jobb och 12 800 nya företag skapas. Sverige har i utkast till operativa program angivit att drygt två procent av medlen bör avse kultur. Med tanke på det relativt stora utrymme som kulturen förväntas ta inom ramen för strukturfondsarbetet är det angeläget att det finns en bred kulturkompetens. Det finns skäl att anta det finns behov av att förstärka kulturkompetensen i de regionala strukturfondspartnerskapen. Ett förslag har aktualiserats inom Nutek att som stöd och rådgivare till de regionala partnerskapen bilda nationella expertgrupper inom olika områden bland annat kulturområdet. Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet är positiva till förslaget och beredda att medverka i en sådan expertgrupp.

6.7 Handbok med information om europeiska och nordiska program

Kulturrådet kommer att tillsammans med Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet ta fram en handbok med information om europeiska och

nordiska program inom kultur-, utbildnings- och kulturarvssektorn. Handboken beräknas vara klar i mitten av september 2008. Den kommer att innehålla information om de EU-program som kan vara intressanta för kultursektorn inklusive strukturfonder, landsbygdsprogrammet och fiskeriprogrammet. Förutom basfakta om programmet och kontaktuppgifter kommer det att finnas exempel på projekt med kulturanknytning.

Kulturrådets egna förslag och åtgärder

6.8 Utveckling och förnyelse

I ett samhälle där konsten ska kunna engagera och utmana och spela en viktig roll måste det ges möjlighet till konstnärlig förnyelse, gränsöverskridande verksamhet och att pröva nya former för samverkan. Utveckling och förnyelse är naturliga delar av allt konstnärligt arbete och det måste därför finnas utrymme att utforska och pröva nya konstnärliga och kulturella former. Resursbrist i det konstnärliga utvecklingsarbetet kan göra att institutioner, fria grupper och annan konstnärlig verksamhet stagnerar. Det påverkar också entreprenörskapet inom kulturområdet negativt.

I dagsläget disponerar Kulturrådet i begränsad omfattning särskilda medel för utveckling och förnyelse. Kulturrådet eftersträvar att pröva de bidragssystem som rådet disponerar på ett sådant sätt att medel i ökad utsträckning ska kunna frigöras för utveckling och förnyelse. Kulturrådets roll inom detta område skulle också kunna förstärkas genom att nya medel tillförs Kulturrådet.

6.9 Kunskapsuppbyggnad

Behovet av kunskapsutveckling och kunskapsförmedling inom kulturområdet är stort. Det behövs forskningsbaserade studier och analyser av centrala frågor inom kulturområdet (konstnärers villkor, kulturvanor med mera) och systematiska undersökningar/utvärderingar som söker tillförlitliga och användbara resultat av värdet eller förtjänsten av en insats. Statistik som ger kvalitativa beskrivningar av företeelser och områden behöver utvecklas. Kunskapsspridningen i form av skrifter, seminarier, databaser med mera behöver också förbättras.

Ytterligare exempel på frågor som bör utvecklas är kulturens ekonomi, konstens och kulturens roll i samhället och analyser kring den samlade effekten av kulturpolitiska insatser, betydelsen av arbetsmarknads-, näringspolitiska och utbildningspolitiska åtgärder för kulturlivet och andra samhälleliga förändringar.

6.10 Mötesplatser för samverkan

Konferens om kultur, kulturarv och entreprenörskap hösten 2008

Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet och Nutek planerar att anordna en konferens på temat Kultur, kulturarv och entreprenörskap i oktober 2008 i Dalarna. Konferensen arrangeras i samverkan med länsstyrelsen, landstinget och Region Dalarna.

Seminarium under Bok & Biblioteksmässan

Kulturrådet arrangerar ett seminarium om kultur och entreprenörskap under Bok & Biblioteksmässan.

Seminarier med Arbetsförmedlingen Kultur och Centrumbildningarna

För att stärka kompetensen hos de redan yrkesverksamma kulturskaparna planerar Kulturrådet, AF Kultur och centrumbildningarna att tillsammans arrangera seminarier, som har utgångspunkt i frågor om entreprenörskap och företagande.

6.11 Spridning av exempel och erfarenheter av kulturföretagande

Kulturrådet planerar att på Kulturrådets webbplats sprida exempel på entreprenörskap och företagande inom kulturområdet samt redovisa svårigheter och utmaningar.